

קונטרס

למען השבת

דן בדבר הפגנות המחאה של יהודים שומרי שבת, נגד
פרצות בחומת השבת, הנעשות ברשות הרבים. ההפגנות
מטבען גורמות לתוספת חילולי שבת בשעת קיומן.
אם יש בהן קום עשה או שב ואל תעשה והעדרן עדיף
מקיומן.

דיון מעמיק בסוגיא עפ"י מקורות ההלכה וכלליה,
ומשא ומתן הלכתי עם עמיתי הרבנים.

מאת הצב"י משה מלכה הי"ו

תוכן העניינים - למען השבת

- א. פסק השולל הפגנות בשבת כי הן מרבות חילול שבת - 12-3
- הקדמה 3, הרקע 6, מצות תוכחה עד היכן 7, ההפרש בתוכחה, בין יחיד לרבים 8, תוכחה - מצוה שבין אדם לחברו 9, בפקרים לא שייך תוכחה 10, ההפגנות מגבירות חילול שבת 11, המסקנה שלילת ההפגנות.
- ב. תמיכה ועידוד בפסק מהרה"ג וראב"ד שליט"א: 28-13
- הרב יוסף קאפח 13, הרב יוסף שרביט ¹²³⁴⁵⁶⁷ 14, הרב חיים דוד הלוי 19, הרב דוד שלוש 22, הרבנים ר' אליהו כץ ור' מישאל דהאן 27.
- ג. הרה"ג אשר השיגו על הפסק ותגובת המחבר: 36-28
- הרב יוסף שלום אלישיב 28, הרב שמחה הכהן קוק 31.
- ד. פסק שני בו סותר את ההשגות עליו ומחזק המחבר את דבריו 47-37
- התוכחה אינה מצוה חיובית אלא קיומית 37, דבר שאינו נשמע 38, גם למניעת חילול השם די במחאה חד פעמים, כשאין ידינו תקיפה, אין מצות תוכחה 40, תוכחה מטעם ערבות 41, 'מוטב שיהיו שוגגים' בדבר המפורש בתורה 42, תוכחה מדין לא תעמוד על דם רעך, תוכחה לחילונים 43, אין לחילונים דין תינוק שנשבה 45, תוכחה המביאה לידי מכשול 46, בהפגנות נגד חילול שבת ההמוניים פקעה מצות תוכחה 47.
- ה. תגובות מהרה"ג בעיתונות הדתית בעד הפסק: 52-48
- הרב בנימין יהושע זילבר 48, הרב אליהו שלזינגר 49, הרב אליהו בקשי דורון 50 ועוד.

קונטרס למען השבת

אזה"ח 1234567

הקדמה

אשרי אנוש יעשה זאת, ובן אדם יחזיק
בה, שומר שבת מחללו ושומר ידו מעשות
כל רע, (ישעיה כו, ב)

פסוק זה, נתחבטו בו כל מפרשי התנ"ך: "אשרי אנוש יעשה זאת", קאי אמנם על שמירת השבת, הבאה אח"כ, אך הכפל הבא בפסוק, אינו מובן, כל שומר שבת, בודאי אינו מחללו, כי אם הוא מחללו, איי שומרו. גם התוספת הבאה בכתוב... "שומר ידו מעשות כל רע" גורעת מעיקר השבת, כוונת הנביא, לשבח שמירת השבת כשלעצמה, שהיא מאשרת את האדם ואם אתה מטיל עליה תנאי של "ושומר ידו מעשות כל רע" תו אין לה שום חשיבות, שכן אדם השומר עצמו מעשות כל רע, צדיק הוא ומאושר הוא ממילא? ולא עוד אלא שזה מתנגד לדברי הגמרא (שבת קי"ח, א'). "כל השומר שבת כהלכתו, אפילו עובד ע"ז כאנוש מוחלין לו". ואין לך עושה רע יותר מעובד ע"ז, ואף על פי כן מוחלין לו?

בימי חורפי שמעתי מפי אי קדוש מדבר הרי"מ זצ"ל שבא מעשה לידן, באשה שהתלוננה נגד בעלה שכל שבת ושבת מתעצבן ומתרגז, הופך השולחן ושובר כל הכלים שעליו, וכל המשפחה יושבת בתענית כל השבת. ורק במוצ"ש כשהוא מעשן סיגריה ומתחרט, מבקש סליחה מאשתו ולמחר קונה כל הכלים ששבר, וכך חוזר חלילה כל שבוע. הזמין אותו הרב ושאל אותו למה אתה עושה כן? השיב בשבת איני מעשן, ואני מתעצבן, ולא יודע מה שאני עושה, ענה לו הרב ז"ל. הכתוב אומר: אשרי אנוש יעשה זאת... שומר שבת מחללו, אשריך שאתה שומר שבת, ואינך מחללו על ידי העישון, אבל צריך גם שתשמור ידיך מעשות כל רע לאשתך ולבניך להשאירם ברעב ביום השבת, צריך שלא תכעוס ולא לשבור כלים בחמתך, שכן כל המשבר כלים בחמתו כאילו עובד ע"ז (שבת קה' ע"ב). אתה נזהר מלחלל שבת, אך אתה נכשל בעון ע"ז, שהוא חמור מאד. הבן אדם קבל את דברי הרב בהבנה מלאה, ומאז והלאה נזהר מלכעוס בשבת.

גרם החטא, ונפתחה פרשה חדשה בעירנו אם המושבות, פרשת חלול שבת בקולנוע "היכל". עיר זו, אשר מאכסנת בתוכה מסולתה ומשמנה של היהדות הדתית, ואשר

והשיב משה

היא קרובה ברוח ובמקום לשכנתה בני-ברק, נהפכו עליה היוצרות, ובמקום השקט והשלום ששררו ברחובותיה, נקלעה לתוך קלחת רותחת של הפגנות בעד ונגד השבת. אלה מזה צועקים ונאבקים מתוך כאב לב על השבת המתחלל לעיני כל עובר, וכנגדם החילונים, צורחים וצוחקים משמחה. כך שהפרשה הסעירה את הרוחות, והחרידה את הלבבות בארץ ובגולה, והיא ממשיכה להכות גלים בארצות תבל. כל ערב שבת עוזבים אזרחים את בתיהם ויוצאים לרחובות העיר, מי להפגין נגד חלול שבת באולם היכל, ומי להשתעשע ולהתבדר ולעשן סיגריות בזה אחר זה, להכעיס. צעקות מחאה, פלחו את האויר, נאומים חוצבי להבות נאמרו ע"י רבני העיר, ילדים צועדים ברחובות וצועקים "עוצו עצה ותופר". נקראו עצרות העם, נשמעו תפלות תחת אויר השמים, ניתנו שיעורי תורה לאברכי הכולל על המדרכות, בשערי העיריה. הועמדה משמרת מחאה מעשרים וארבע שעות מול בנין העיריה, הופיעו מודעות ענק במקומות ציבוריים המביעים כאב וזעם נגד קדושת השבת המתחללת לעיני כל עובר. אך הכל התנפץ לקיר אטום, כל הצעקות והמחאות נפלו על אזנים אטומות, שום דבר לא הועיל לרכך את לבם הערל, של כל אותם אנשים אשר החליטו להקדיש מלחמת חורמה נגד השבת. שום תגובה לא הצליחה להשפיע בכל שהוא על לבות האבן של חברי מועצת העיריה, אשר עמדו כעמוד ברזל מול התנגדותם של אזרחי העיר למתרחש בין כותלי קול-נוע היכל.

הפרשה התחילה, כאשר הצליחה מועצת העיריה להרכיב קואליציה חדשה ללא שיתוף החזית הדתית, כך נפתחה הדרך בפניה לפלוש אל תוך השטח הדתי ולעשות בו כרצונה ללא מפריע. תחילה יזמו לחבל בחוקי העזר האוסרים להפעיל מקומות בידור בשבת. למשמע הדברים הזדעזענו ובקשנו ישיבה דחופה עם ראש העיר, שלש שעות ארכה הישיבה בהשתתפות חברי הרבנות הראשית פ"ת, נשיא ח"ק וחשובי הקהל. הויכוח נסב סביב פתיחת קולנוע היכל בשבתות, כל מאמצינו וכל טענותינו להוכיח לו שהדבר מסוכן מאוד, והוא יביא לידי פירוד הלבבות ולמלחמת תרבות, יפלג אזרחי פתח-תקוה לשתי מחנות עוינות זו את זו, ואויבות אשה את רעותה, והוא באחת להמציא מקום בידור לחילונים הדורשים את זה.

אותה ישיבה נסתיימה ללא תוצאות, אחרי יומיים התכנסה המועצה לישיבתה השבועית, כשעל סדר יומה הענקת סמכות לראש העיר לבטל חוקי עזר. הזדעזענו עוד פעם ונכנסנו אל תוך הישיבה עצמה, פנינו אל חברי המועצה, אנא אחים יקרים! חוסו על כבוד השבת ואל תפגעו בקדושתה, השבת שמרה עלינו בגלות, עלינו לשמור עליה בארצנו. ראש העיר הבטיח לדחות את ההחלטה לישיבה אחרת, בינתיים ההמון הקים רעש, וכנראה נפגעו חברי המועצה והחליטו לקיים הדיון, וכולם הרימו ידיהם לטובת ראש העיר, פרט לחזית הדתית, ואז התחיל מאבק.

והשיב משה

שלשים ושלש שבתות רצופות, יצאו אלפי יהודים לרחבת בית הכנסת הגדול, ומשם למול קולנוע היכל. שם חיכתה להם המשטרה על קציניה וניידותיה, כשהיא מצוידת במקלות ובטרנזיסטורים עם סיגריות בפה להכעיס ולהרגיז. צוותי הטלויזיה ממוקמים במקומות גבוהים, מקליטים כל רחשוש ומצלמים כל נראה. גם מקומם של חברי-כנסת, מיסודם של השרידים והאלונים לא נעדר. המשטרה סגרה על רחבת ההיכל, אך ההמון ניסה לפרוץ את ההסגר, ונתקל במקלות המשטרה. לא פעם נעצרו הרבה אנשים, לאט לאט, הפך המופע בעיני סוג מסויים של אנשים, למופע בידור לשעשוע. והאספסוף התחיל להתכנס סביב המדורה, ועשן הסיגריות מגיע ללב השמים, ומכל הסביבה מגיעים המונים על רכבם ועל אופנועיהם.

ההיכל מבפנים, לא היה מסוגל למשוך אל תוכו צופים... כולו היה מיושן ומרופט, וכל כולו אומר זוהמא, לכלוך, וכל מי שמכבד את עצמו לא יבקר בו. פרט לכמה תריסרים ילדים, לא היו מבקרים שמה. ולפי הנשמע, גם אותם ילדים, מקבלים כרטיסים חינם. ואילו ההיכל מבחוץ, כל אותם שבאו לראות ולהראות, הם רואים סרט שלא ראו כמותו מעולם, ובלי כסף. הקצינים סובבים בשטח עם טרנזיסטור ביד ומדווחים למרכז על כל רגע, וההמון מתכתש עם השוטרים. חברי כנסת מתריסים ומגדפים את הדת יחד עם הדתיים, צוותי הטלויזיה מקליטים ומצלמים את ריקוד המפגינים, והאספסוף צוהל ושמח לנצחונם של החילונים. האם יש לך סרט חשוב מזה? נוסף לזה, היו לפעמים קבוצות חילוניות שבאו להפגין נגד המפגינים, ורק בדרך נס לא היו התנגשויות, והמשטרה פזרה את כולם.

כאמור ל"ג שבתות רצופות, המתה רחבת ה"היכל" מאדם. אנשים ונשים, זקנים ונערים, דתיים וחילונים, וסתם עמך שבאו להתבדר. קציני משטרה ומשמר הגבול, כולם חברו יחדיו ובאו לראות את ה"היכל" העלוב, אשר מראהו מעורר סלידה. אם עד אז לא נודע על קיומו, עכשיו קנה לו שם עולמי, ומקצות המדינה באים להזין את עיניהם מחלולי שבת המתנהלים בקרבו.

הבעלים ראו בכל זה תקוה טובה לעתידו של היכלם, תעמולה עולמית כזאת, זכתה למשוך רבבות אנשים אל תוך ה"היכל", אם רק ישוכלל וישופץ ויהיה ראוי לשמו. עמדו וחפשו ומצאו חברה ענקית בעלת שם עולמי, אשר הסכימה לאמץ את ההיכל. הם השקיעו בו מליוני דולרים, הפשיטו מעליו את בלויי הסחבות, והלבישוהו מחלצות. הכניסו לתוכו ממיטב המכשירים המודרניים, ובמקום אולם א', הקימו בתוכו שלשה אולמות. כך הפך לפי השמועה, לקולנוע היותר מפואר במדינה, והתפוסה שלו גודלת והולכת מיום ליום. וכל אותם שראו אותו בנוולו, באם לראות בתפארתו, אם מתוך סקרנות ואם מתוך שמחה לאיד הדתיים. הוא פועל ביום ובלילה, בשבתות ובמועדים, מתוך הפרה חמורה של צו בית המשפט ועבירה על חוקי המדינה האוסרים

והשיב משה

עבודה ביום השבת.

ביום הפתיחה, קראנו לעצרת עם-רבתי בבית הכנסת הגדול בהשתתפות הראשון-לציון הרמ"א שליט"א, נשמעו נאומי מחאה מפי רבנים, נאמרו סליחות עם ויעבור, ותקיעות בשופרות, והכל היה ללא הועיל. ההצגות בשבת נמשכות וחלול שבת גודל והולך, אז אמרתי בדעתי עד מתי יהיה זה לנו למוקש? עד מתי נפריע את מנוחת התושבים על חנם? ואם בזמן שה"היכל" היה במצב גסיסה, והיה נראה שעוד מעט והיה שובק חיים לכל חי, לא הצלחנו לסגור את שערינו בשבת. עכשיו שהבריא ונתרפא, והוא מתנוסס ברוב הוד והדר על אחת כמה וכמה שאין כח בהפגנותנו לפגוע במעמדו כמלא נימא? ועוד בזמן שהיינו מקוים להביאו לידי סגירה, אמרנו נחלל עליו שבת אחת או אפי' הרבה, כדי שישמרו שבתות הרבה. אבל כאשר נוכחנו לדעת שאין שום תקוה להביאו לידי סגירה בשבת, מדוע נמשיך לגייס משטרה ומשמר הגבול וצוותי טלויזיה, יכול על מגן? לכן הפסקתי להשתתף בהפגנות שאין בהם שום תועלת, ולהיות שישנם הרואים בפרישתי זאת, כאילו חלילה, איני מקפיד על חלול שבת, לכן הנני להוכיח שלפי ההלכה הברורה, אסור לקיים הפגנות מעין אלה, הגורמות לחלול שבת יותר המוני ויותר חמור, ואומר בע"ה:

אח"ח 1234567

המאמר דלהלן פורסם בכתב עת תחומין ז (תשמ"ו) עמ' 107-113.

א. הרקע

פרשת חלול השבת בעיר פתח-תקוה, הכתה גלים ברחבי העולם. העתונות הארצית התערבה במשרין ובעקיפין. אלה מזה מחייבים, ואלה מזה שוללים. גם בתי משפט פעלו בענין, לרבות בג"ץ, שגם הוא לא עמד מנגד. שלושים ושלוש שבתות, קיימה היהדות החרדית הפתח-תקואית הפגנות סוערות ברחבת העיריה, סביב קולנוע היכל, נקודת התורף, וברחובות הסמוכים. הרבנים השמיעו נאומים חוצבי להבות והביעו מחאות חריפות יחד עם דברי תוכחה, אך הכל נופץ לקיר אטום. כל הצעקות והמחאות לא הועילו כמלא נימא. לא הצלחנו לשנות את המצב לטובת השבת בכל שהוא. להיפך, כמעט כל הצבור החילוני התגייס נגדנו, ועודד את בעלי הקולנוע להמשיך במעשיו, וחיזק את ידיהם לשפץ ולשכלל את המקום, כך שימשוך אליו קליינטים רבים. כמובן שההצעה מצאה חן בעיניהם, והחליטו לשפץ את הבנין. אז הפסיקו לחלל שבת, וגם ההפגנות חדלו, ואז נחה שקטה קהילת פתח-תקוה. אך, כידוע, אין שום בטחון שלא יהיה זה שקט שלפני הסערה, ואין מי יערוב שלא יוסיפו להפעיל את הבנין אחרי גמר שיפוצו. וכבר ניתנו רמזים וסימנים שמה שהיה הוא שיהיה, ואז נצטרך עוד פעם לגייס את הקהלה להפגין כמאז.

היות ולא היה לבי שלם גם באותן הפגנות שעברו, ורק מפני השלום הייתי משתתף בהם, לכן אמרתי הבה אבדוק את הבעיה הכאובה הזאת מבחינת ההלכה, ולראות אם אנו חייבים להמשיך ולהפגין נגד מחללי שבתות הללו? האם ההלכה מחייבת אותנו למחות בפני אנשים המחללים שבתות בפרהסיא? האם כדאי להוציא כל הקהלה לרחובות בערבי שבתות ולצעוק "שבת! שבת!" עד חצות ללא שום תועלת? האם אין אנחנו בעצמנו גורמים לחילול שבת ע"י גיוס המשטרה עם ניידותיה, יחד עם צוותי הטלויזיה הבאים מרחוק? וזה אחרי שכל ההפגנות הקודמות, עם כל רבויין והתמדתן, לא הועילו למנוע חלול שבת ולא השפיעו על הצבור החילוני בכל שהוא.

ב. מצות תוכחה עד היכן?

אמת היא, שהננו מצויים ועומדים מבחינת ההלכה להוכיח ולמחות בכל המעז לפגוע בקודשי האומה, ועל אחת כמה וכמה בקדושת השבת. מצות תוכחה אמורה בכתוב: "הוכח תוכיח את עמיתך" (ויקרא יט, יז). ואמרו בגמ': "הוכח תוכיח - אפי' מאה פעמים" (ב"מ לא). ואמרו: "כל מי שאפשר למחות באנשי עירו ולא מיחה נתפס על אנשי עירו" (שבת נד). וכתב הרמב"ם: הרואה חברו שחטא והלך בדרך לא טובה מצוה להחזירו למוטב וכו' שנאמר הוכח תוכיח וכו'. אם קבל מוטב ואם לאו, יוכיחנו פעם א' ושניה ושלישית וכו' עד שיכהו החוטא ויאמר לו איני שומע. וכל מי שאפשר בידו למחות ואינו מונח נתפס בעון וכו' (הלכות דעות ו, ז).

אלא שלכל דבר יש גבול מסויים, גם לתוכחה ולמחאה קיים גבול, כפי שהגדירה אותו הגמ' עד הכאה ועד קללה. כמו שמובא בערכין (טז, ב) "עד היכן התוכחה? רב אמר עד הכאה, ושמואל אמר עד קללה, ור' יוחנן אמר עד נזיפה". ושלשתן כבר נתקיימו בנו, הוכו המפגינים ע"י המשטרה וסתם חילונים, גם קללות לא מנעו ממנו, ננזפו ע"י חוגים מסויימים ורבים נעצרו ע"י המשטרה ולא שוחררו אלא בהתערבות ראשי הקהלה. ואין צריך לומר שגם שני הרבנים עצמם, נעצרו ע"י קצין המשטרה. ולכן מטעם זה לבד, אנו פטורים מלמחות ולהפגין להבא, כי כבר יצאנו ידי חובת מחאה ותוכחה.

כתוב בספר חסידים סימן תיג: "כל שיודע שלא יקבלו את דבריו, אין להוכיח... אם היה איש אחר שאם יוכיחנו ישנאנו ואם יתכוין להכעיסו יעשה רע וגם יניאם עד שיבוא לידי רע יותר - אין להוכיחו". דבריו הובאו במגן אברהם, סימן תרח סק"ג. ומקורו אפשר שהוא מהתנא דבי אליהו רבה, סוף פרק יח: "הוכח תוכיח את עמיתך - שעמך במצוות אתה מוכיח, ואי אתה מוכיח לרשע ששונאך, שנאמר: "יורסר לך לוקח לו קלון (משלי ט, ז)".

בתנא דבי אליהו רבה שם נאמר: "הוכח תוכיח את עמיתך, יכול אם יודע אתה שהוא

והשיב משה

רשע ושוונאך, אין אתה חייב להוכיחו. ובנדון דידן הדבר פשוט שמאחר והאנשים מחללי שבת בפרהסיה, ושונאים הם את הדת ואת הדתיים, ושלא ישמעו אלינו לחזור בהם, לכן אין להוכיחם ואסור להוכיחם, כי בזה אנו מקוממים אותם נגדנו ומלבים את שנאתם לדת וליהדות. כ"כ הביאור הלכה, ס"י תרח ד"ה חייב להוכיחו, ושם הביא דברי הברכי יוסף, שכל שאין ידינו תקיפה על העוברים, אין חיוב להוכיחם. ואע"פ שכתב שהסמ"ק חולק עליו, המעיין שם יראה שאין כאן מחלוקת*. ועי"ש בד"ה אבל אם מפורש, שכתב בשם הסמ"ג, שכל שברור לו שלא יקבל אין להוכיחו. וסיים הביאור הלכה, שמסתבר שמה שפסק הרמ"א שבדבר המפורש בתורה חייב למחות, אבל אלו הפורקים עול לגמרי כגון מחללי שבת בפרהסיה ואוכלי נבילות, כבר יצאו מכלל עמיד ואינו מחוייב להוכיחם.

ג. הפרש בין תוכחה ליחיד לתוכחה לרבים

כל הדברים הללו אמורים לענין יחיד החוטא, שכל הרואה אותו חוטא, חייב להוכיחו אפילו מאה פעמים, וכפי האמור לעיל. אבל לגבי רבים החוטאים, כתב הנימוקי יוסף (סוף פרק ששי ביבמות), הוא שיודע שלא ישמעו אליו, לא יוכיח אותם אלא פעם אחת. ודבריו אלה פסקם הרמ"א, באו"ח ס"י תרח ס"ב בהגה, וזה לשונו שם: "ואם יודע שאין דבריו נשמעים, לא יאמר ברבים להוכיחם רק פעם א' לבד, לא ירבה בתוכחות, מאחר שיודע שלא ישמעו לו וכו' וכן מדוקדק מל' הרמב"ם, שכתב: "הרואה חברו שחטא" משמע דלא איירי אלא בחברו יחיד, ואז חייב להוכיחו פעם א' וב' וכו' עד שיכנו, ולא ברבים שחטאו, שלגבי דידם אין להוכיחם רק פעם, שכשם שמצוה לומר דבר הנשמע וכו' (יבמות סה, א), כ"כ הסמ"ג (מ"ע יא) שאף לגבי המזיד צריך לשתוק, שחובה על האדם שלא לומר דבר שאינו נשמע.

בדין, הרי מדובר בצבור גדול המחלל שבת בפרהסיה, בעלי קולנוע, אלה הנכנסים לשם לראות את הסרט, העיריה, וחברי כנסת הבאים לעודד את מחלל השבת. וכבר מחינו בהם ל"ג פעמים, והדבר ברור לנו שלא ישמעו אלינו. א"כ אנו פטורים מלמחות בהם, כי בזה מקוממים אותם כנגדנו ומוסיפים לשנוא אותנו, ולכן שב ואל תעשה עדיף. ודרך אגב ראיתי שכתב הר"י גרשוני (בהתורה והמדינה, כרך ט בדף תקנח), וזה לשונו שם: "ובריטב"א שם וכן בנמו"י וז"ל: פירוש לרבים אבל לחברו עד הכאה וכו'. חילוק זה ודאי כוונתו בין רבים שעוברים עבירה לבין יחיד, שאין לומר שהכוונה לחלק בין שמוכיח ברבים, לבין שמוכיח בינו לבין חברו וכו'. אכן בשו"ע של הרב (הל' יוה"כ ס"י תרח), כתב לחלק באופן אחר וז"ל: ומכל מקום לא יוכיחו ברבים אלא פעם אחת, אבל לא ירבה בתוכחות ברבים, מאחר שברור לו שלא יקבל ממנו, ועי"ז אמרו כשם שמצוה וכו'.

ולפענ"ד, לא צדק כלל במה שהוליד מחלוקת בין הנימוקי יוסף והרמ"א, בו בזמן שמקור דינו של הרמ"א הוא מהנמו"י, ואיך יתכן לפרש דבריו היפך ממה שנראה מהם? וז"ל הנמו"י (בסוף פ"ו ביבמות): "ודבר הנשמע למי שמקבל, מצוה להוכיחו, דכתיב הוכח תוכיח אפי' מאה פעמים. אבל למי שאינו מקבל, מצוה וחובה שלא להוכיחו. והק' ז"ל מהא דאמר"י במס' שבת (נה, א), לוכחינהו מר להנהו דבי ר"ג וכו'. התם שלא הוכיחם כלל, אלא שהיה מכיר בהם שלא ישמעו. ומשום דאולי ישמעו, או משום שלא יהיה להם פתחון פה, היה חייב להוכיחם לפחות פעם אחת". והן הם הדברים שפסק הרמ"א בסי' תרח, וז"ל: "ואם יודע שאין דבריו נשמעים, לא יאמר ברבים להוכיחו, רק פעם אחת. אבל לא ירבה בתוכחות, מאחר שידוע שלא ישמעו אליו. אבל ביחיד חייב להוכיחו עד שיכנו או יקללנו". והלשון ברור ומבואר, דאיירי ברבים שעברו עבירה, ומשבא להוכיחם, לא יוכיחם רק פעם א' ולא יותר. משא"כ יחיד שחטא חייב להוכיחו עד הכאה. ואילו הרב י' גרשוני העתיק לא בדיוק, ושינה הלשון, וז"ל: "ומכל מקום לא יוכיחו ברבים אלא פעם א', אבל לא ירבה בתוכחות רבים, מאחר שברור לו שלא יקבל ממנו". ונראה שהרב העתיק עפ"י זכרוננו, ובמקום "לא יאמר ברבים להוכיחו" כתב איהו "לא יוכיחו" דמשמע ליחיד; ובמקום "שיודע שלא ישמעו אליו", כתב איהו "מאחר שברור לו שלא יקבל ממנו". ומזה יצא לו פי' אחר בדברי הרמ"א, והוא פלא לשנות דברי הרמ"א ולפרש היפך מקורם. כלל העולה מדברי מכל הנ"ל, שאם החוטאים הם רבים, אין להוכיחם רק פעם אחת, אם הוא יודע שלא ישמעו לדבריו. ואם החוטא יחיד חייב להוכיחו עד שיכנו או יקללנו. והנה בנדו"ד, שרבים הם החוטאים, הוכחנו אותם ומחינו בהם ל"ג שבתות, ולא הועלנו כלום, ולא שמעו ולא ישמעו לדברינו כלל. גם קבלנו מכות, קללות ונזיפות, לכן תו אין מקום כלל לשום תוכחה או מחאה נוספת.

ד. תוכחה - מצוה שבין אדם למקום ובין אדם לחבירו

ומדי יצאתי לחופשי ראיתי מאמר חשוב בענין זה מהרה"ג ש' ישראלי שליט"א (בתורה והמדינה, כרך ט דף קס), שבו דן אם מצות תוכחה היא מצות עשה שבין אדם למקום או שהיא מ"ע שבין אדם לחברו. וכתב שזה מחלוקת הראשונים, יעו"ש. ולפ"ד אני עני נראה שמצוה זו יש בה שני סוגים: הסוג האחד הוא בין אדם לחברו, הוא הנראה מפשטן של הכתובים "לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא". ומפרש הרמב"ן: "והנכון בעיני כי הוכיח תוכיח, כמו והוכיח אברהם את אבימלך. ויאמר הכתוב, לא תשנא את אחיך בלבבך בעשותו לך שלא כרצונך, אבל תוכיחו: מדוע ככה עשית עמדי. ולא תשא עליו חטא וכו' כי בהוכיח אותו יתנצל לך, או ישוב ויתודה על חטאו ותכפר לו" (שם יט, יז). וכן פירש

והשיב משה

בשבת שם. וזה ודאי מ"ע שבין אדם לחברו, שנצטוינו להוכיח אדם שחטא נגדנו, אולי יתנצל או יתודה, כדי לא לשנוא אותו בלבנו. ואמנם הסוג הב' הוא ממ"ע שבין אדם למקום. והוא כאשר אדם רואה חברו פוגע בכב' הבורא ית"ש ומזלזל במצותיו, אסור לו לעמוד מנגד ולראות חלול שמו ית' ולשתוק. אלא חייב הוא להוכיח את חברו ולהטות אותו לדרך טובה, משום כבודו של מקום. וזה ודאי מ"ע שבין אדם למקום. וכן מפורש בדברי הרמב"ם בפ"ו מהל' דעות, שחילק את המצוה לשני סוגים. בהלכה ו' כתב: "כשיחטא איש לאיש, לא ישטמנו וישתוק, כמו שנא' ברשעים ולא דבר אבשלום את אמנון מאומה למרע ועד טוב כי שנא אבשלום את אמנון. אלא מצוה עליו להוכיחו, ולומר לו למה עשית לי כך וכו', שנאמר הוכח תוכיח וכו'". ובהלכה ז' כתב: "הרואה חברו שחטא, או שהלך בדרך לא טובה, מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא וכו', שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך. המוכיח את חברו בין בדברים שבינו לבינו, בין בדבר שבינו לבין המקום צריך להוכיחו בינו לבין עצמו וכו' וכן תמיד חייב להוכיחו עד שיכנו החוטא". הרי שחלק אותם הרב לשתי הלכות, כדי להודיע שזה שייך בין אדם לחברו וזה שייך בין אדם למקום. אף ספר החנוך, חלק אותם לשני סוגים כאשר יראה המעיין שם. ובשניהם חייב האדם להוכיח אפי' מאה פעמים עד שיכנו החוטא, שאז אין תקנה שישוב החוטא מחטאו וממילא שוב אין חיוב להוכיחו כלל, כנ"ל.

ה. לגבי פוקרים לא שייכת תוכחה

עיי' להרב ערוך השולחן, בסי' תרח סעיף ז, שכתב וז"ל: "וכל זה (=מה שצריך להוכיח) הוא בשוגגין, אבל אם עוברים במזיד, ובזה לא שייך להודיעם שאסור, שהרי הם יודעים בעצמם, אלא שבמזיד עוברים, על זה אמרו בגמ' בסוף פ"ו דיבמות: כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע. וחד אמר שחובה שלא לומר, שנאמר: "אל תוכח לך פן ישנאך". והקשה הנמו"י: הא יש מצות הוכח תוכיח דעיקרו הוא במזיד? ותרץ דודאי פעם אחת חייב להוכיחן אולי ישמעו. ואף אם ברור לו שלא ישמעו, מ"מ כדי שלא יהיה להם פתחון פה, מחוייב להוכיחן ברבים... אבל ליחיד כתי' הוכח תוכיח וכו'. ודע דכל זה בישראל המאמין אלא שיצרו תקפו לעשות, ובזה שייך תוכחה. אבל הפוקרים בדברי חז"ל, באילו אין שייך תוכחה, שהרי הם מינים ואפיקורסים ואין להתווכח אתם". ובסימן קנו (סעיף ט) כתב: "כ"ש עתה שבעוה"ר נתרבה האפיקורסות ואין שייך כלל תוכחה, ואין להתווכח עם פוקר ישראל, דפקר טפי כמ"ש בסנהדרין לח,ב". אתאן לנידון דידן, שהאנשים הללו כופרים בתורה שבכתב ושבע"פ ואינם מאמינים בשם, וההפגנות ההלו אינן משפיעות עליהם כלל. להיפך, הם מגבירים בהם את השנאה לדת ולדתיים, ליהודים וליהדות, ואינם

מועילים אלא לקומם אותם נגדנו, אין כאן שום מקום לא לתוכחה ולא למחאה, כי הם צוחקים עלינו.

ו. ההפגנות מגבירות חילול שבת (לפני עור)

נוסף על כל האמור, הרי ההפגנות הללו שבהם אנו מתכוונים למנוע חלולי שבת, בזה אנו גורמים חלול שבת המוני. שכן המשטרה מגייסת כח אדם בעצם יום השבת, עם ניידות וטרנזיסטורים, לרבות צוותי הטלויזיה על רכבה ואביזריה הממהרת להופיע בשטח, קולטת ומצלמת וחוזרת מיד לאולפן, כדי לשדר בשעות הלילה המאוחרות את כל האירוע. יהודים אשר לא רגילים להפעיל מקלטיהם בשבת, תאבים לדעת מה קרה ואיך עברה ההפגנה, ומפעילים מקלטיהם בשבת. ומי גורם כל אלה? האם לא אנחנו שספקנו חומר לכולם? ולא פעם שמענו מפי מפקד המשטרה תרעומת על אשר גורמים להם להכריח שוטרים לחלל שבת, כדי לבוא להשליט סדר. גם אספסוף מההמון צובא על מקום המחזה, מעשן לו להכעיס, מצלם ולועג. ומה יצא לנו מזה? שלושים ושלוש שבתות הפגנו עד חצות לילה, האם הועלנו למנוע חלול שבת? האם הצלחנו להשפיע על כל אלה הרומסים את השבת? הם יושבים ומתענגים על הכסאות ומביטים בסרט, והמשטרה שומרת עליהם סביב סביב, לבל יעזי מי שהוא חלילה לפגוע בהם. ואנחנו מסביב צועקים "שבת שבת" עד שגרוננו ניחר. וכשהללו גמרו לראות את הסרט, יוצאים להם בראש מורם כמנצחים, ואז המפגינים חוזרים לבתיהם לשלום.

ישנם הטוענים, וכי אנחנו מזמינים את המשטרה? היא באה מעצמה ואין אנחנו אחראים לחלולי שבת שלה. וכל פה יודה שאין טעם לדברים הללו: חדא, כאשר אנו מבקשים מהמשטרה רשיון להפגין, בזה אנחנו כאילו מזמינים אותם לבוא לשמור על הסדר. ואנו בעצמנו מעוניינים בנוכחותם, כדי לשמור שלא יהיו קטטות ומריבות. ועוד, אפילו אם יהיה במקרה שיצאנו להפגין בלי רשיון, עכ"ז החוק מחייב את המשטרה להופיע מיד במקום. א"כ אנחנו הגורמים להופעתם, אף אם לא הוזמנו על ידינו. ועוד, מי גרע חלול שבת של קולנוע מזה של המשטרה? וא"כ נהיה צריכים להפגין גם נגד המשטרה, וזה ודאי אבסורד: נזמין את המשטרה להשליט סדר ונפגין נגדם!!

צא ולמד ממה שכתב הר"מ פיינשטיין זצ"ל, באגרותיו חאו"ח סי' צט, שאין להזמין אנשים לבוא להתפלל בשבת בביהכ"ס אם ידוע שיבואו במכוניות. ויש בזה משום מסית, ומשום לפני עור לא תתן מכשול. והשתא ומה התם שאינו מזמין אותם לחלל שבת אלא לבוא להתפלל, אעפ"כ יש בזה משום מסית לחלול שבת ומשום לפני עור וכו', הכא שאנחנו מזמינים אותם ויודעים שהם יחללו את השבת בכל מיני חלולים, לא כל שכן שיש בזה משום מסית ומשום לפני עור וכו? ואין לחלק ולומר, שאני התם

והשיב משה

שמזמינים אותם לבוא להתפלל, לא כן בנדון דידן שאין אנחנו מזמינים אותם אלא הם באים מעצמם. שהרי כבר כתבתי והוכחתי שע"י שאנו דורשים מהם רשיון להפגין, כאילו אנו מזמינים אותם. ואילו לא היו באים, נהיה צריכים להזמין אותם כדי לבוא לשמור על הסדר. ועוד, אפי' תימה שיש לחלק כן, הרי גם בלי הזמנה כתב הרב שם, שאם ידוע שיבואו עם רכב ולא ברגל, נהי שאין בזה משום מסית, אבל יש כאן מיהא לפני עור וכו'.

וע"י להרה"ג הרצ"פ פרנק זצ"ל, רבה של ירושלים, בספרו הר-צבי (חאו"ח סי' קכה), שנשאל ¹²³⁴⁵⁶⁷אודות מכונת קצירה, שהסוכנות משאילה אותה רק לשתי מושבות ביחד שישתמשו בה בזה אחר זה, ולאחת אין נותנים. וקרה שלשתי מושבות סמוכות, אחת חרדית ואחת חופשית, הוצעה המכונה. ושאלו מהמושב החרדי, אם מותר להם להשתמש במכונה זו, שכן ע"י כן יתאפשר גם למושב החופשי לקבל אותה ולהפעיל אותה בשבת. ואחרי המשא ומתן בהלכה העלה הרב ז"ל, לאסור מטעם שהחרדי גורם שהחופשי יקבל את המכונה ויפעיל אותה בשבת. ואם התם שאין המושב החרדי מעורב במישרין בענין חילול שבת, אלא שע"י שהוא מקבל המכונה מאפשר למושב החופשי לחלל השבת, אפילו הכי אסר הרב ז"ל, הכא בנדו"ד שאנו מזמינים את המשטרה לבוא ולחלל שבת על אחת כמה וכמה.

ז. מסקנה: לא להפגין בשבת

העולה מכל האמור, שאין אנו חייבים ולא רשאים להמשיך ולהפגין בערבי שבתות נגד קולנוע היכל, מכל מיני הטעמים שהוזכרו לעיל. אם אחרי הפגנות סוערות של שלשים ושלש שבתות, לא הזדעזעו ולא שמעו אלינו, חזקה שכן ימשיכו הלאה, וממילא אין טעם עוד לשום הפגנה ולא לשום מחאה. ומי שלבו נוקפו, יוכל להפגין ביום חמישי בערב או במוצאי שבת, כך שלא יגרום לחלול שבת המוני ע"י המשטרה והטלויזיה. כך לא נוסף שמן למדורה, ולא נכבה אש של חילול שבת בנעורת. מי ששבת ביום השביעי וקדש אותו, הוא יתן בלבם של אחינו בני ישראל להכיר בקדושת השבת ולברך אותה, אמן.

הצב"י משה מלכה ס"ט

והשיב משה

הפסק זכה לתהודה רבה בתקשורת הכתובה והמשודרת, הדתית והכללית. להלן נביא ציטוטים ממה שפורסם. את המאמר שכפלתי ושלחתי לחברי הרבנים, וכולם אשרו את דברי ושללו את ההפגנות מכל וכל, באשר הם מרבים חילול שבת. פרט לשני רבנים שחלקו על גישתי, ולקמן יובאו דבריהם.

להלן חלק מתשובות הרבנים, אשר הגיבו על דברי בכתב וחזקו אותם:

א. מש"כ הרה"ג הגאון כמוהר"ר יוסף קאפח שליט"א

חבר ביה"ד הגדול לערעורים וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל.

ב"ה ט אדי' ב התשמ"ז

כבוד הגאון כמוהר"ר משה מלכה שליט"א

הרב הראשי וראב"ד פתח תקוה חבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

כבוד הרב!

עיינתי במאמרו בנושא חלול השבת בעירו, הכתוב בדמע על חלול קדשי ישראל בשאט נפש ביד רמה על ידי משומדים להכעיס, הרומסים ברגל גאווה את תורת ישראל ומצותיה, אויבי ה' ועמו. יפה דן כת"ר יפה זיכה יפה חייב. אין עוד שום חובה או מצוה למחות בהם ולהוכיחם, ואף אסור לעשות זאת בעצם יום השבת, כפי שכתב כת"ר, כי על ידי פעולותינו אין אנו מונעים אף פעולה אחת מפעולות הזדון והרשע שאותם משומדים עושים. ואדרבה אנו גורמים חלולי שבת המוניים נוספים, אנו גורמים לאותם משומדים לבוא בהמוניהם לשחוק על משבתינו, להתעולל בנו בדתינו וברגשותינו, לרמוס ברגל גאווה את כל היקר לאומתינו.

כבוד הרב, אנו חיים בתקופה של שמד. צר לי לומר את הדברים, יד כל צוררי תורת ישראל רמה, כל המיצר לישראל נעשה ראש. אותם ארורים, מטילים שקוצים בכל קדשי ישראל במלוא כל העוצמה העומדת לרשותם. איני יודע אם היתה כזאת בישראל, אף בשלטון אזבל ועתליה המרשעת. אנו חיים בתקופת רדיפה נוראה, איני יודע אם היתה מעולם השפלה וביזוי לתורת ישראל, ונושאי דגלה, כפי שהיא כיום במדינת ישראל.

בל נתברך בלבבינו, בהקצבה פה הקצבה שם, הניתנים מחסדי לאומים, ואף גם זאת תוך ביזוי והשפלה. לא נותר בידינו אלא נישא לבבנו אל כפים, אל אל בשמים, יקנא לשמו לתורתו ולארצנו, ויאמר למשחית הרף.

כ"ד המצפה לישועת ה' לתורתו וליראיו

יוסף קאפח

**

ב. מה שכתב הרה"ג הגאון כמוהר"י שרביט שליט"א,
רב ראשי ואב"ד בעי"ת אשקלון, וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל,
המאמר הוא ארוך סובב הולך על מניעת ההפגנות בשבת.

לכבוד

הרה"ג המפורסם ונעלה לשטו"ל, איש חיל רב פעלים, פריו קודש הילולים
כמוהר"ר משה מלכא שליט"א. הרב הראשי וראב"ד בעה"ק פתח-תקוה ת"ו
שלום וברכה!

הנני מאשר בזה את קבלת מכתבו ומאמר הלכתי של כבודו בענין התוכחה, עומד לנגד
עיני כל מה שמתרחש במח"ק בענין חילול שב"ק.
ידוע לכבד רוב טרדותי האישיות והציבוריות. לכן אחרתי את תשובתי עד כה, ואת
סליחתו אני מבקש. רצ"ב מאמר בנדון הנ"ל מה שנראה לע"ד.

בכבוד רב

יוסף שרביט

בענין תוכחה ליחיד ולרבים

תנן (במסכת שבת דף נ"ב ע"ב) פרתו של ר' אלעזר בן עזריה היתה יוצאת ברצועה
שבן קרניה שלא ברצון חכמים. והקשו בגמ' וחדא פרה הויה ליה? והא אמר רב וכו'
תריסר אלפי עגלי הוה מעשר ראב"ע מעדריה כל שתא ושתא. ותירצו שם: תנא לא
שלו היתה אלא של שכנתו היתה, ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו. עוד אמרו
שם: כל מי שאפשר לו למחות באנשי ביתו ולא מיחה נתפס על אנשי ביתו, באנשי
עירו נתפס על אנשי עירו, בכל העולם כולו, נתפס על כל העולם כולו וכו' ע"ש.
ובמסכת ב"מ (דף ל"א ע"א) אמר ליה ההוא מדרבנן לרבא, אימא הוכח (ויקרא י"ט)
חדא זימנא, תוכיח תרי זימני! אמר ליה הוכח אפילו מאה פעמים משמע, תוכיח: אין
לי אלא הרב לתלמיד, תלמיד לרב מנין? ת"ל הוכח תוכיח, ע"כ.
ובמסכת ערכין (דף ט"ז ע"ב) תנו רבנן: לא תשנא את אחיך בלבבך (ויקרא י"ט),
יכול לא יכנו (על דבר תוכחה) לא יסטרנו ולא יקללנו! ת"ל בלבבך שנאה שבלב
הכתוב מדבר. מנין לרואה בחבירו דבר מגונה שחייב להוכיחו! שנאמר (שם) הוכח
תוכיח וכו'. תניא אמר ר' טרפון תמיה אני אם יש בדור הזה המקבל תוכחה, יאמר לו
טול קיסם מבין-שיניך, אומר לו טול קורה מבין עיניך. אמר ראב"ע תמיהני אם יש
בדור הזה שידע להוכיח וכו', ע"ש. (עוד שם בגמ') עד היכן תוכחה? רב אמר עד הכאה,
ושמואל אמר עד קללה, ורבי יוחנן אמר עד נזיפה. כתנאי: ר' אליעזר אומר עד הכאה,

והשיב משה

ר' יהושע אומר עד קללה, בן עזאי אומר עד נזיפה. א"ר נחמן בר יצחק: ושלשתן מקרא אחד דרשו (שמואל א' כ') ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעות המרדות, וכתוב שם: ויטל שאול את החנית עליו להכותו וכו' ע"ש. ובחידושי אגדות שם, מ"ש שם שלא ישא עליו חטא וכו' שלא ילבין פניו ברבים, היינו בדברים שבין אדם לחבירו, אבל במילי דשמיא מוכיחו גם ברבים, כמו שעשו הנביאים לכל ישראל, והכי מפורש בת"כ, ע"ש.

אם כן מכל האמור, חייב אדם להוכיח עד שיכנו או יקללנו. אך מצאנו היפך מזה במקום אחר, במסכת יבמות פרק הבע"י דף ס"ה ע"ב, וכתבה הרי"ף בסוף פרק הבע"י, וז"ל: אמר ר' אלעאי משום ר' אלעזר (ר' יהודה) ב"ר שמעון: כשם שמצוה על אדם לומר דבר הנשמע, כך מצוה על האדם שלא לומר דבר שאינו נשמע... ר' אבא אומר: חובה שנאמר: (משלי ח') אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך, ע"כ.

ברם הנימוקי יוסף מתרץ את זה, וז"ל: כשם שמצוה לומר דבר הנשמע למי שמקבל מצוה, דכתיב הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים, אבל למי שאינו מקבל, מצוה וחובה שלא להוכיחו. והקשו ז"ל מהא דאמרינן במסכת ערכין דף ט"ז ע"ב, שחייב להוכיח עד שיכנו או יקללנו, התם ביחיד אבל לרבים לא. והא דאמרינן במסכת שבת דף ע"א, לוכחינהו מר להני דבי ריש גלותא, ואמר לא מקבלי מנאי, ואמרינן אפילו הכי לוכחינהו מר, התם הוא שלא הוכיחם כלל, אלא שהיה מכיר בהם שלא ישמעו, ומשום דאולי ישמעו, או משום שלא יהיה להם פתחון פה, היה חייב להוכיח לפחות פעם אחת, עכ"ל.

והרמב"ם בהלכות דעות (פרק ו' הלכה ז, ח), כתב וז"ל: הרואה חבירו שחטא או שהלך בדרך לא טובה מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים, שנאמר: הוכח תוכיח את עמיתך. המוכיח את חבירו בין בדברים שבינו לבינו, בין בדברים שבינו לבין המקום, צריך להוכיחו בינו לבין עצמו, וידבר לו בנחת ובלשון רכה וכו'. ויוכיחנו פעם שניה ושלישית וכו', עד שיכנו החוטא ויאמר לו אינו שומע. וכל מי שיש בידו למחות ואינו מוחה, נתפס בעון שלו וכו'. המוכיח את חברו לא ידבר לו קשות, עד שיכלמינו וכו'. בד"א בדברים שבין אדם לחבירו, אבל בדברי שמים אם לא חזר בו בסתר, מכלימין אותו ברבים ומפרסמים חטאו וכו' עד שיחזור למוטב כמו שעשו הנביאים וכו' ע"ש.

ובמסכת ב"מ (דף ל"א) אמר ליה ההוא מדרבנן לרבא, ואימא הוכח חדא זימנא תוכיח תרי זמני! א"ל הוכח אפילו מאה פעמים משמע. תוכיח אין לי אלא הרב לתלמיד, תלמיד לרב מנין? ת"ל הוכח תוכיח מ"מ. ויש לדקדק בדברי (הרמב"ם) למה לא הזכיר זה דאפילו תלמיד לרב, ועוד איכא למידק בדברי הגמ', דאיך אמר דמהוכח משמע אפילו מאה פעמים, הא אמרינן בערכין פרק ג', הוכיח ולא קיבל מנין שיחזור

והשיב משה

ויוכיח? ת"ל הוכיח מ"מ, משמע דמתוכיח נפקא ליה (לח"מ).

ולע"ד נראה שזאת לא קושיא, שאפשר שהם חלוקים זע"ז, ואדרבה מצאנו ראייה למי שאומר הוכח אפילו מאה פעמים משמע, ממשנת שילוח הקן במסכת חולין דף קמ"א ע"א, במשנה: שילחה וחזרה אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב, שנאמר שלח תשלח את האם. ובגמ' שם אמ"ל ההוא מרבנן לרבא, ואימא שלח חדא זמנא, תשלח תרי זמני! א"ל שלח אפילו מאה פעמים. תשלח, אין לי אלא לדבר הרשות, לדבר מצוה מניין? ת"ל תשלח מכל מקום וכו', ע"ש.

מכאן ראייה למ"ד הוכח אפילו מאה פעמים משמע וכו'. ועיין במשנה למלך שם, שהאריך בזה. ובגמ' ערכין דף טז, שאלו עד היכן הוכחה? רב אמר עד הכאה, ושמואל אמר עד קללה, ור' יוחנן אמר עד נזיפה, כתנאי וכו' כנ"ל.

ובלח"מ כתב, הטעם שפסק הרמב"ם כרב דאמר עד הכאה, ולא כר' יוחנן אע"ג דהלכתא כוותיה לגבי דרב, משום דלא דייק קרא כוותיה וכו', ע"ש.

והנה יש לדקדק בדברי הרמב"ם, בהלכה זו כתב: בין בדברים שבינו לבינו, בין בדברים שבינו לבין המקום, צריך להוכיחו בינו לבין עצמו, וידבר לו בנחת ובלשון רכה, ויודיעו שאינו אומר לו אלא טובתו להביאו לחיי העוה"ב וכו' חייב להוכיחו עד שיכהו וכו', ובהלכה ח' כתב: המוכיח את חברו תחילה לא ידבר לו קשות עד שיכלימו שניאמר "ולא תשא עליו חטא וכו'". בד"א בדברים שבין אדם לחבירו אבל בדברי שמים אם לא חזר בו בסתר מכלימין אותו ברבים ומפרסמים חטאו ומחרפין אותו בפניו ומבזין ומקללים אותו עד שיחזור למוטב כמו שעשו כל הנביאים בישראל! וי"ל כאן מדובר באדם גדול שיש בידו אפשרות כזו. לכן בהלכה זו לא כתב עד שיכהו, ולא נתן שום גבול, אלא כתב עד שיחזור למוטב. ומרן בכ"מ שם, כתב על בד"א: פשוט, נראה ג"כ מזה שבדברי שמים חייב להוכיח במסירות נפש כירמיה וישעיה כמה צרות סבלו מישראל, כדכתיב: גוי נתתי למכים וכו' עיין בהגמ"י ובלח"מ שם.

בשד"ח, חלק ו' דף 381, בד"ה הוכח, כתב (בשם מערכי לב) שאמנם מצות תוכחה אינה מצוה כשאר מצוות שחייב לרדוף אחריהם רק אם נזדמנה לידו. אך גדול הדור מצוה לרדוף אחריה, והראיה משמואל הגדול בדורו שקול כמשה ואהרן וכו' שהיה סובב הולך מעיר לעיר כדי להדריך את ישראל בדרך ישרה ולהוכיחם על מעשיהם, עש"ב.

עוד כתב שם בשד"ח: וחילוק זה שחילק הגאון חקרי לב, בין שאר אינשי לגדול הדור לענין לרדוף אחר התוכחה, מצאתי להגאון כתב סופר, בחלק אהע"ז סימן מ"ז, שכתב כיוצא בזה על מ"ש בספר חסידים, והובא במג"א סימן תכ"ח סק"ג, שאם על ידי תוכחה ישנאהו וינקום ממנו, אין צריך להוכיחו. שנראה לו דדברי ספר החסידים, הם רק במצות הוכח תוכיח את עמיתך, שאם רואה דבר מגונה בחבירו שצריך

להוכיחו, אם הוא באופן שישנאהו וינקום ממנו אין צריך להוכיחו. אבל מי שיושב על כסא הרבנות ונתקבל לפקח על עסקי העיר להורותם דרך החיים, להוכיח וליישר אותם ולהעמיד הדת ככל האפשר, לא יחוס על עצמו, רק על כבוד ה' יהיו עיניו ולבו תמיד. וזה בכלל מה שאמרו: האי צורבא מרבנן דמרחמי ליה בני מתיה, לאו משום דמעלי, אלא משום דלא מוכח להו במידי דשמיא וכו', הרי שמחלק כעין מה שחילק הרב חקרי לב, בין שאר אינשי לרבנים היושבים על מדין, שעליהם תמיד להשגיח, לחזק בדקי תורתנו הקדושה. וא"כ יש לומר כמו כן, שגדולי הדור מחוייבים לחזור אחר מצות תוכחה, ולא כשאר כל אדם שאינו חייב אלא כשמזדמן לו שראה מי שבא לחטוא כנז"ל.

וכתב עוד בכתב סופר שם, דמכל מקום הכל לפי ראות עיני המורה, אם יקבלו דבריו, ואם לאו כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שאינו נשמע. ובאמת מצות תוכחה קשה מכולם, מי יוכל לשקול במאזני שכל בכל פעם אם יפה שתיקתו או לא, וכבר אמרו חז"ל (שבת דף נ"ה ע"א) דמידת הדין קטרגה ואמרה: אם לפניך גלוי, להם מי גלוי? ונראה לפרש מה שאמרו (בחגיגה דף י"ד ע"א) לא נתקרה דעת ישעיה עד שאמר: ירהבו הנער בזקן וכו'. דצריך להבין איך ח"ו היה שונא את ישראל, עד שאמר ירהבו וכו'? ונראה שידע ישעיה, כי לא אלמן ישראל, שאפילו בדור הרע, מכל מקום יהיו צריכים ת"ח וכו' שתורתם אומנותם ויענשו רק על שלא הוכיחו. ואם יאמרו אין תורתם מקובלת, מדה"ד תקטרג: לפנייהם מי גלוי? ומי יוכל לשקול הדבר על נכון וכו', לכן נתקרה דעתו של ישעיה הנביא כששמע: ירהבו הנער בזקן והנקלה בנכבד. וכן בעו"ה בדור הזה, אך לא כל המקומות והעתים שווים, תן לחכם ויחכם עוד, יראה מה שלפניו, והשי"ת יתקנהו בעצה טובה וכו' ע"ש מ"ש עוד בזה.

ולך נא ראה מ"ש בספר פחד יצחק (אות ח'), במ"ש לעיל תוכחה עד היכן! (הרב אלפסי פ"ב דב"מ דף פב ע"ב, נ"י ספ"ו דיבמות דף תכ"ה ע"ב). עד הכאה או עד קללה דוקא ביחיד, אבל ברבים לא. עיין רמב"ם פ"ו מהלכות דעות, סמ"ג מצות עשה י"א, כתב: אני אומר "שאין זו אלא עצה טובה, כי אף במזידים כשיתברר לו למוכיח שלא יקבלו ממנו צריך לשתוק, כדאמרינן בפרק הבא על יבמות, שחובה על האדם שלא לומר דבר שאינו נשמע, שנאמר: אל תוכח לץ פן ישנאך. וקיים דבריו ב"ח, ח"מ סימן י"ב.

עוד שם בספר פחד יצחק, הביא מ"ש במס' ערכין דף ט"ז, תמיה אני אם יש בדור הזה מי שיודע להוכיח, פירוש דרך כבוד שלא יהיו פניו משתנים, תמיד פרק קמא דף כ"ה, כל המוכיח חברו לשם שמים, זוכה לחלקו של הקב"ה, שנאמר: מוכיח אדם אחרי, ומושכין עליו חוט של חסד, שנאמר: חן ימצא. ובערוך ערך פלג, הביא זה

והשיב משה

המאמר, וכתב שבילמדנו כתוב לפלגו של הקב"ה, ור"ל ג"כ לחלקו. ובפסקי התוספות, שם סי' י"ד, כתבו כך בספרים מדוייקים, נקוד מוכיח אדם אחר חן ולא אחרי. באלפסי ונ"י פ"ב ע"א וע"ב, מאמרים הרבה השייכים לדיני תוכחה, תמיה אני אם יש בדור הזה מי שמקבל תוכחה, אם אמר לו טול קיסם מבין שיניך, אומר לו טול קורה מבין עיניך. תמיה אני אם יש בדור הזה מי שיכול להוכיח, תמיה אני אם יש בדור הזה שיודע להוכיח, כך אמרו רבי טרפון, רבי אלעזר בן עזריה, ורבי עקיבא. הנה לפי כל מ"ש לעיל, נראה שיש גבול בענין התוכחה, עד הכאה או עד קללה וכו', ואם המוכיח יודע בבירור שלא יקבלו את דבריו, ישתוק ולא יוכיח, כמ"ש אל תוכח לץ פן ישנאך.

אך לעומת זאת מצאנו בתלמוד, שכל המוסר את עצמו על דבר זה הרי זה משובח ויש לו זכות גדולה, במסכת ברכות (דף כ' ע"א) אמר ליה רב פפא לאביי מאי שנא ראשונים דאתרחיש להו ניסא ומאי שנא אנן דלא מתרחיש לן ניסא? אי משום תנויי, בשני דרב יהודה כולי תנויי בניזקין הוה, אנן קא מתנינן שיתא סדרי, וכי הוה מטי רב יהודה בעוקצין, האשה שכובשת ירק בקדרה וכו' אמר "הוויות דרב ושמואל קא חזינן הכא, ואנו קא מתנינן בעוקצין תליסר מתיבתא. ואילו רב יהודה, כי הוה שלף חד מסאניה אתא מיטרא, ואנן קא מצערינן נפשין ומצווח קא צווחינן ולית דמשגח בן. אמר ליה קמאי הו קא מסרי נפשיהו אקדושת השם, אנן לא מסרינן נפשין אקדושת השם. כי הא דרב אדא בר אהבה חזייה לההיא כותית דהוות לבישא כרבלתא בשוקא, סבר דבת ישראל היא. קם קרעיה מינא איגלאי מילתא דכותית היא, שיימוה בארבע מאה זוזי. אמר לה מה שמך? אמרה ליה מתון, א"ל מתון מתון ארבע מאה זוזי שוויא, ע"כ (כרבלתא: פירש הערוך, בגד אדום כגון כרבלתא דתרנגולא, שאין דרך בנות ישראל להתכסות בו, שהוא פריצות ומביא לדבר עבירה, עכ"ל הוב"ד במהרש"א).

אם כן לכאורה יש קושיא מכאן על מ"ש חז"ל בערכין, שיש גבול לתוכחה עד הכאה או עד קללה כנ"ל. ברם בעץ יוסף שם כתב, וז"ל: קמאי קא מסרי נפשיהו וכו' בודאי חלילה לומר שרב פפא ודורו הצדיקים לא מסרי נפשיהו אקידוש השם במקום שהדין הוא למסור נפשו, אלא שדורות האחרונים לא מסרי נפשיהו ממידת חסידות במקום שאין מן הדין למסור, אבל קמאי מסרי נפשיהו ממידת חסידות, כי הא דרב אדא בר אהבה, עכ"ל ע"ש. לפי דברי העץ יוסף, אין כאן שום קושיא כלל. כי רב אדא בר אהבה מסר את נפשו רק ממידת חסידות, והוא גם אמר מתון מתון ארבע מאה זוזי שוויא. גם כן היה גדול בדורו, והיה בידו כח להוכיח בני דורו. לכן נראה שהכל לפי העת והזמן, סוף מעשה במחשבה תחילה, ואיזהו חכם הרואה את הנולד. אמנם חייבים להוכיח ולהזהיר עד כמה שאפשר, אך אם רואים שזה יביא לידי שנאת אחים

והשיב משה

ותגרת ידים, וחילול שם שמים ח"ו. בודאי יש להוכיח רק בדרכי נועם.

סיכום הדברים

לפי כל האמור מר"ס נראה לע"ד: אין לעשות הפגנות גדולות ברחובות העיר בשבתות וי"ט, ואין לדבר דברי קנטור. דבר זה מעלה את חמתם ומעורר את זעמם של החילונים, וגורם לחילול שבת המוני יותר.

אלא צריכים לעשות אסיפות בבתי כנסת ובמקומות ציבוריים אחרים, ודברי חכמים בנחת נשמעים. יש להסביר לעם בטוב טעם את מעלת שבת קדשנו ותפארתנו, בת זוגם של ישראל, מרגלית יקרה ומתנה טובה שניתנה מאתו יתברך לעם ישראל ע"י משרע"ה. השבת שקולה כנגד כל המצוות, אשרי העם מקדשי שביעי, שומרי שבת קודש. מחלליה פוגעים בבת עינם של ישראל, ותוקעים סכין בלב האומה, גדול עוונם מנשוא, רח"ל.

דברי הסברה ושיכנוע בעיתונות וברדיו, גם כן יש להם ערך רב, יביאו להרגעת הרוחות, לחיזוק הדת ואחדות העם, לקירוב לבבות עם ישראל לאבינו שבשמים. ולמוכיחים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב, ה' יאיר עינינו בתורתו הקדושה, אמן.

יוסף שרביט

הרב הראשי ואב ביה"ד אשקלון

***

ג. מ"ש הרה"ג הגאון כמהר"ר חיים דוד הלוי שליט"א
הרב הראשי וראב"ד לת"א והמחוז וחבר מועצת הרה"ר לישראל.

לכבוד מעלת ידי"ן הגאון המפורסם מוהר"ר משה מלכה שליט"א
הרב הראשי וראב"ד לפתח-תקוה וחבר מועצת הרבנות הראשית.
השלום והברכה,

הנני מאשר קבלת מכתב כת"ר מיום ב' ניסן תשמ"ו, ומפני טרדות ערב-החג לא נתאפשר לי להשיבו, ועמו הסליחה. וראיתי מה שכת"ר משיג על מה שכתבתי במכתבי הקודש, הנימוק חילול השבת ע"י המשטרה לא היה בו כדי לעכב המשך ההפגנות במח"ק, אלמלא שלשת הנימוקים הראשונים. והנה אנכי כתבתי הטעם שלא היינו צריכים לחוש לכך "שהרי הוא בחינת עת לעשות לה' הפרו תורתך". ודייק נא כת"ר, שכתבתי במתכוין "בחינת" עת לעשות וכו', וכוונתי פשוטה כפי שכתבתי בעצמי, שכל זה הוא מסברא בלבד, ולא התכוונתי להסתמך כלל ועיקר על עת לעשות וכו'. ואילו כת"ר ציטט אותי שטעמי הוא "משום עת לעשות וכו', ולכן הרבה

והשיב משה

קושיותיו עלי, כאילו בניתי סברתי הנ"ל על עת לעשות וכו', ולא היא, ובה סרה תמיהת כת"ר מעלי.

אלא דהואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא. והנה פשיטא ליה לכת"ר, שאין אומרים עת לעשות וכו' אא"כ מפירים איסור קל, כדי להנצל מאיסור חמור, ולהסתייע מדברי רש"י (ברכות נד.) בדין שאלת שלום בשם, שכתב: מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה אסור עכ"ל, ולא כתב לעשות דבר האסור. ולענ"ד זו אינה ראייה, שרש"י ז"ל מפרש כאן את האמת, שאין זה איסור ממש להזכיר שם ה' בשאלת שלום וכדומה (וכבר כתבתי בזה ב"עשה לך רב" חלק רביעי סימן י'). ורש"י עצמו כתב במסכת יומא (סט), בדין בגדי כהונה שאסורים במדינה, ששמעון הצדיק לבשם ויצא לקבל פני אלכסנדרוס מוקדון וכו' ותירצה הגמרא עת לעשות לה' וכו'. ופירש"י, כשבא עת לעשות דבר לשמו של מקום מותר להפר בו תורה, ע"כ. ולא כתב "הנראה", ומכאן שגם בברכות לא היתה כונתו לומר דוקא "הנראה" אלא שכך היא האמת, וביומא כתב להפר תורה ממש. וכלשון זו כתב רש"י גם במסכת גיטין, אם בא עת לעשות לתקנה לשם שמים, הפרו דברי תורה לשעה לשעה, הצדיקה, עכ"ל. ומשמע הפרת האיסור ממש ואפילו דרך תקנה לדורות, כענין כתיבת ספרי אפטרופא בענינה של אותה סוגיא. ומטעם זה עצמו אין כל ראייה מדברי המאירי בברכות במבואר בפשיטות, ועיי"ע גם במאירי יומא.

¹²³⁴⁵⁶⁷אוצר החכמה

עוד הוסי' כת"ר על מה שכתב רש"י להלן (ברכות סג), על דברי רב דדרש קרא מסיפיה לרישיה, הפרו תורתך מ"ט, משום עת לעשות לה', ופירש"י הפרו תורתו עושי רצונו, כגון אליהו בהר הכרמל, שהקריב בבמה בשעת איסור הבמות, משום דעת לעשות סייג וגדר בישראל, לשמו של הקדוש ברוך הוא, עכ"ל. וכת"ר הקדים רפואה למכה, שלכאורה הלא יש מכאן הוכחה חותכת שמותר אף לעשות איסור חמור משום עת לעשות, שהרי איסור הקרבה בבמה בשעת איסור הבמות, הוא חמור וחייבים עליו כרת. ולכן כתב כת"ר, שאין להפר תורה אלא ע"י נביא ולפי שעה, ולא כל הרוצה ליטול וכו'. וזה ודאי פשוט ונכון, שאלוהו על הר הכרמל עשה בדבר ה', וכך פירש רש"י עצמו במלכים א' (יח לו), על הפסוק ובדברך עשיתי, שהקרבתי בבמה בשעת איסור במות, ע"כ. וכן נראה מדברי הרמב"ם, בהלכות יסודי-התורה (פרק ט' ה"ג), שבדבר ה' עשה, עיי"ש. ומקורו בירושלמי (תענית פ"ב ה"ח, ומגילה פ"א ה"א), דמקשה ואליהו מקריב בשעת איסור הבמות, א"ר שמלאי דבורא אמר ליה, ובדברך עשית ובדבורך עשיתי, עכ"ל.

אלא שבאמת אין זה כך, וכבר הביאה הגמרא ביבמות (צ:) על הפסוק אליו תשמעון, אפילו אומר לך עבור וכו' כגון אליהו בהר הכרמל וכו' שאני התם דכתיב אליו תשמעון. והקשתה הגמרא וליגמר מיניה, מיגדר מילתא שאני. והקשו התוס' היכי